

ਪ੍ਰਤੀ ਕਰੋਧ ਨਾ ਕਰੋ। 24।

ਸਾਧੂ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਕਾਂਟੇ ਸਮਾਨ ਚੁਭਣ ਵਾਲੀ ਕਠੋਰ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ
ਸੁਣ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਵੇ ਤੇ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ
ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਾ ਦੇਵੇ। 25।

13. ਬੱਧ (ਮਾਰ-ਕੁੱਟ) ਪਰਿਸ਼ੈ :

ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਸਾਧੂ ਉਸ ਤੇ ਕਰੋਧ ਨਾ ਕਰੋ
ਅਤੇ ਸੂਖਮ ਕਰੋਧ ਕਾਰਨ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਖਿਮਾਂ ਸਰਬ
ਉੱਚ ਧਰਮ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਧਰਮ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰੋ। 26।

ਸੰਜਮੀ ਤੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ
ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸੋਚੋ ਕਿ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦਾ ਕਦੇ
ਵਿਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਜੋ ਸਰੀਰ ਹੈ ਉਹ ਮੇਰਾ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੀ ਤਾਂ
ਆਤਮਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਨ ਵਿਚ ਸੰਮਤਾ ਭਾਵ ਰੱਖੋ। 27।

14. ਯਾਚਨਾ ਪਰਿਸ਼ੈ :

ਅਨਗਾਰ (ਸਾਧੂ) ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਿਸਚੈ ਹੀ ਕਠਿਨ ਹੈ। ਉਸ
ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਆਦਿ ਵਸਤਾਂ ਮੰਗਣ ਤੇ ਹੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਿਨਾਂ
ਮੰਗ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। 28।

ਭੋਜਨ ਦੇ ਲਈ ਗਏ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਅੱਗੇ ਹੱਥ
ਫੈਲਾਉਣਾ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਾਧੂ ਭੋਜਨ ਲਈ ਗਿਆ ਸੰਕੋਚ ਵਸ
ਇਹ ਨਾ ਸੋਚੋ ਕਿ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਆਸਰਮ ਹੀ
ਚੰਗਾ ਹੈ। 29।

15. ਅਲਾਭ ਪਰਿਸ਼ੈ :

ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਦੇ ਘਰ ਮੰਗਣ

ਜਾਵੇ, ਜੇ ਭੋਜਨ ਮਿਲਣ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤਾਂ
ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਸਾਧੂ ਦੁਖੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। 30।

ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਭੋਜਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਮਿਲ
ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਅਲਾਭ-ਪਰਿਸੈ ਤੰਗ ਨਹੀਂ
ਕਰਦਾ।

16. ਰੋਗ ਪਰਿਸੈ :

ਰੋਗ ਉਤਪਨ ਹੋਣ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਸਾਧੂ ਹੀਨਤਾ ਰਹਿਤ
ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਸਥਿਤਰ ਰੱਖੇ ਅਤੇ ਉਤਪਨ ਹੋਏ ਰੋਗ ਨੂੰ
(ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ) ਸਮਭਾਵ ਨਾਲ ਸਹਿਨ ਕਰੋ। 32।

ਆਤਮ ਸ਼ੁਧੀ ਵਾਲਾ ਮੁਨੀ ਦਵਾਈ ਨਾਲ ਇਲਾਜ ਉਪਚਾਰ
ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਨਾ ਕਰੋ, ਸਗੋਂ ਰੋਗ ਨੂੰ ਸਮਭਾਵ ਨਾਲ ਸਹਿਨ
ਕਰੋ। ਇਹੋ ਉਸ ਦਾ ਸਾਧੂਪੁਲਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਲਾਜ ਨਾ ਆਪ ਕਰੋ
ਤੇ ਨਾ ਕਰਾਵੇ। 33।

17. ਤਰਿਨ (ਸਪਰਸ਼) ਪਰਿਸੈ :

ਕੱਪੜਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਰੁੱਖੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਸੰਜਮੀ ਤਪੱਸਵੀ
ਨੂੰ ਘਾਹ ਤੇ ਸੌਣ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪੀੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। 34।

ਗਰਮੀ ਪੈਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਘਾਹ ਤੇ ਸੌਣ ਲੱਗਿਆਂ ਬਹੁਤ ਪੀੜ
ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਲੇਲਕ (ਨੰਗਾ) ਮੁਨੀ ਕੱਪੜਾ ਆਦਿ ਸੇਵਨ
ਨਾ ਕਰੋ। 35।

18. ਮਲ ਪਰਿਸੈ :

ਗਰਮੀ ਆਦਿ ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਗਿੱਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ
, ਮੈਲ ਨਾਲ ਜਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਧੂੜ ਨਾਲ ਜੇ ਸਰੀਰ ਲਿੱਬੜ ਵੀ ਜਾਵੇ

ਤਾਂ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਸਾਧੂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਕ ਸੁੱਖ ਦੇ ਲਈ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀਣ
ਭਾਵ ਨਾ ਲਿਆਵੇ। 36।

ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਨਿਰਜਰਾ (ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ) ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ
ਵਾਲਾ ਸਾਧੂ ਸਰਬ ਉੱਤਮ ਆਰੀਆ ਧਰਮ (ਜੈਨ ਧਰਮ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਕਰਕੇ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਵੀ ਸਰੀਰ ਰਾਹੀਂ ਮੈਲ ਪਰਿਸ਼ੈ ਨੂੰ
ਸਮਭਾਵ ਨਾਲ ਸਹਿਨ ਕਰੋ। 37।

19. ਸਤਿਕਾਰ (ਪੁਰਸਕਾਰ) ਪਰਿਸ਼ੈ :

ਜੇ ਕੋਈ ਸਵੈ ਧਰਮੀ ਜਾਂ ਪਰ ਧਰਮੀ ਸਾਧੂ ਰਾਜਾ ਆਦਿ ਦਾ
ਸਤਿਕਾਰ ਨਮਸਕਾਰ ਜਾਂ ਬੁਲਾਵਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸੱਚਾ
ਸਾਧੂ ਇਸ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਕਰੋ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰੋ। 38।

ਘੱਟ ਕਸ਼ਾਇ (ਕਰੋਧ, ਮਾਨ, ਮਾਇਆ, ਲੋਭ ਵਾਲ) ਨਿਰਹੰਕਾਰ,
ਥੈੜੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲਾ, ਅਗਿਆਤ (ਅਨਜਾਣ) ਕੁਲਾਂ (ਪਰਿਵਾਰਾਂ) ਦਾ
ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਵਾਦ ਦੇ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ, ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਸਾਧੂ
ਰਸ ਵਾਲੇ ਭੋਜਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਢੂਜੇ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ
ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁਖੀ ਨਾ ਹੋਵੋ। 39।

20. ਪੁਰਿਆ ਪਰਿਸ਼ੈ :

ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਤੇ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦੇ ਸਕੇ ਤਾਂ ਇਸ
ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੌਚੋ ਕਿ ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਅਗਿਆਨ (ਗਿਆਨਾਵਰਨੀਆ
ਕਰਮ) ਦਾ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਹੀ
ਮੈਂ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ। 40।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਿਆਨ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਮ ਫਲ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਆਜਮਾ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਲਾਵੇ। 41।

21. ਅਗਿਆਨ ਪਰਿਸੈ :

ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਕਾ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਸੋਚੇ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਧਰਮ ਤੇ ਪਾਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਾਮ ਭੋਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਬੇਅਰਬ ਹੈ। 42।

ਮੈਂ ਤਪ ਤੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿਮਾ (ਸਾਧੂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਤਪਸਿਆਵਾਂ) ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਮੇਰਾ ਅਗਿਆਨ (ਭਰਮ) ਢੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਸੋਚੇ। 43।

22. ਦਰਸ਼ਨ ਪਰਿਸੈ :

ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਲੋਕ (ਨਰਕ, ਸਵਰਗ) ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਤਪਸਿਆ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਰਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮੈਂ ਸਾਧੂ ਬਣ ਕੇ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਲਿਆਵੇ। 44।

“ਪਹਿਲਾਂ ਜਿੰਨ (ਤੀਰਬੰਕਰ) ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਦੀ ਹੈਣਗੇ ਅਜਿਹਾ ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਝੂਠ ਹੈ”, ਸਾਧੂ ਅਜਿਹਾ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕਰੋ। 45।

ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਰਿਸੈ (ਕਸਟ) ਕਸ਼ਯਪ ਗੋਤਰ ਵਾਲੇ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਨੇ ਛੁਰਮਾਏ ਹਨ। ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਰਿਸੈ ਦੇ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਤੇ ਸੰਜਮ ਨਾ ਛਿੱਗੇ। 46।

ਅਜਿਹਾ ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਗਾਥਾ 1 :

ਆਯੂਸ਼ਮਾਨ ਸ਼ਬਦ-ਬੋਧ ਜੈਨ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਆਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਾਲੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਆਵੁਸ (ਆਕੁਸ) ਤੇ ਜੈਨ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਆਊਸ (ਆਉਸ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਤੇਰੀ ਲੰਬੀ ਉਮਰ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅਸੋਕ ਦੇ ਸ਼ਿਲਾ ਲੇਖਾਂ ਤੇ ਖੁਦਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਗਾਥਾ 3 :

ਇਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ :

ਬੇਰ ਗਾਥਾ	246/68
ਧੰਮ ਪਦ	26/16
ਮਹਾਭਾਰਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਰਵ	334/11
ਭਾਗਵਤ	11/189

ਗਾਥਾ 10

ਬੇਰ ਗਾਥਾ 34, 147, 627

ਗਾਥਾ 12

ਚੂਰਨੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਨ ਕਲਪੀ ਸਾਧੂ ਨੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸਥਵਿਰ ਕਲਪੀ ਠੰਢ, ਬਰਸਾਤ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਸਮੇਂ ਵਸਤਰ ਪਹਿਣਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਾਂਤ ਆਚਾਰਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਸਥਵਿਰ ਕਲਪੀ ਵੀ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਤੰਗੀ ਤੋਂ ਨੰਗੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ।

ਗਾਥਾ 18 : ਮਨੂੰ ਸਮ੍ਰਿਤੀ

6/42

ਗਾਥਾ 19 : ਮਹਾਭਾਰਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਰਵ 18/10

ਗਾਥਾ 20 : ਮਹਾਭਾਰਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਰਵ 09/13

ਗਾਥਾ 21 : ਮਹਾਭਾਰਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਰਵ 814/8

ਗਾਥਾ 33 :

ਬਿਹਦ ਵਿਰਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਨ ਕਲਪੀ ਸਾਧੂ ਲਈ ਇਲਾਜ
ਕਰਾਉਣ ਮਨਾਂ ਹੈ। ਪਰ ਸਥਵਿਰ ਕਲਪੀ ਸਾਧੂ ਪਾਪ ਰਹਿਤ
ਇਲਾਜ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਚੂਰਨੀਕਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਸਾਧੂਆਂ
ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਣਾ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ।

ਗਾਥਾ 39

ਚੂਰਨੀ ਅਨੁਸਾਰ 'ਅਣੂਕਸਾਈ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦੋ ਅਰਥ ਹਨ :

1. ਅੱਲਪ (ਘੋੜੇ), ਕਸ਼ਾਏ (ਕਰੋਧ, ਮੌਹ, ਲੋਭ, ਹੰਕਾਰ
ਵਾਲਾ)
2. ਸਤਿਕਾਰ ਆਦਿ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

ਗਾਥਾ 43

ਪ੍ਰਤਿਮਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਕਾਯੋਤਸਰਗ' (ਦੇਹ ਦਾ ਮੌਹ
ਛੱਡਣਾ) ਧਿਆਨ ਆਦਿ ਲਗਾਉਣਾ।

ਤੀਸਰਾ ਅਧਿਐਨ

ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ, ਧਰਮ ਉਪਦੇਸ਼, ਧਰਮ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਲਗਾਉਣਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਧਰਮ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ।।।

ਇਹ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ, ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਗੋਤਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਤਾਂ (ਜਨਮਾਂ) ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫੈਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।।।

ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਜੀਵ ਕੁਦੇ ਦੇਵ ਲੋਕ (ਸਵਰਗ) ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਤੇ ਕਦੇ ਅਸੁਰ ਲੋਕ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।।।

ਇਹ ਜੀਵ ਕਦੇ ਖੱਤਰੀ, ਕਦੇ ਚੰਡਾਲ, ਕਦੇ ਵਰਣ ਸ਼ੰਕਰ ਅਤੇ ਕੀੜੇ, ਪਤੰਗੇ, ਚਿੜੀ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਦੀ ਜੂਨੀ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।।।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿੱਧੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਖੱਤਰੀ (ਗਾਜਿਆਂ) ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਿਸ਼ਨਾਂ ਕਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਜੀਵ, ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟ ਸਕਦੇ।।।

ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚ (ਕਾਰਨ) ਮੂਰਖ ਬਣੇ ਹੋਏ, ਦੁਖੀ ਤੇ ਕਸ਼ਟ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਰਕ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਕਸ਼ਟ ਭੋਗਦੇ ਹਨ।।।

ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋੜਾ ਅਟਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ
ਖਤਮ ਕਰਕੇ, ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗਾਹੀਂ ਜੀਵ ਕਦੇ ਮਨੁੱਖ
ਜਨਮ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।।7।

ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤੇ ਸੱਚੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸੁਣਨਾ
ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਜੀਵ ਤੱਪ, ਖਿਮਾਂ ਅਤੇ ਅਹਿੰਸਾ
(ਦਿਆ) ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।।8।

ਜੇ ਧਰਮ ਸੁਣ ਵੀ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ
(ਸਰਧਾ) ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਆਂ ਦੇ ਮਾਰਗ
ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਬਿਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।।9।

ਧਰਮ ਸੁਣ ਕੇ ਅਤੇ ਸਰਧਾ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਉੱਦਮੀ
ਹੋਣਾ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ। ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਸਰਧਾਲੂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਚਰਣ
(ਅਮਲ) ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।।10।

ਜੇ ਜੀਵ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਪਾ ਕੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਸਰਧਾ
ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਉੱਦਮੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਪੱਸਵੀ ਪਾਪ
ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਮੌਲ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ
ਹੈ।।11।

ਅਜਿਹੇ ਮੁਕਤੀ ਮਾਰਗ ਦੇ ਇੱਛੁਕ ਸਰਲ ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਜੀਵ
ਦੀ ਹੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ੁੱਧ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਹੀ ਧਰਮ ਠਹਿਰਦਾ
ਹੈ। ਉਹ ਘੀ ਵਿਚ ਸਿੰਝੀ ਹੋਈ ਅੱਗ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕਦਾ ਹੋਇਆ
ਨਿਰਵਾਨ (ਮੁਕਤੀ) ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।।12।

“ਹੋ ਸਿੱਸ਼ ! ਉਪਰੋਕਤ ਧਰਮ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ, ਕਰਮਾਂ
ਦੇ ਕਾਰਣਾਂ ਨੂੰ ਢੂਰ ਕਰੋ। ਗਿਆਨ ਆਦਿ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਜਮ ਰੂਪੀ

ਯਸ਼ ਨੂੰ ਵਧਾਵੇ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ
ਛੱਡ ਕੇ ਉੱਚੀ ਦਿੱਸਾਂ (ਸਵਰਗ ਜਾਂ ਮੁਕਤੀ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ
ਹੈ। 13।

ਉੱਚੇ ਚਾਰਿੱਤਰ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵ, ਵੱਧਦੇ ਹੋਏ
ਦੇਵਤੇ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕਦੇ ਹਨ ਤੇ
ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਰਹਾਂਗੇ। 14।

ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਕਾਮ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭੋਗਦੇ
ਹੋਏ ਇਹ ਦੇਵਤੇ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ
ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੰਖ ਪੂਰਵ ਸਮੇਂ ਦੇਵ ਵਿਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ
ਹਨ। 15।

ਉਹ ਦੇਵਤੇ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਉਥੋਂ ਚੱਲ
ਕੇ, ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਜੂਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਅੰਗਾਂ
ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। 16।

ਖੇਤ, ਬਗੀਚਾ, ਮਹਿਲ, ਸੋਨਾ ਚਾਂਦੀ, ਦਾਸ ਦਾਸੀ ਤੇ ਪਸੂ
ਇਹ ਚਾਰ ਕਾਮ ਸੰਕਧ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਕਾਮ ਦੇ ਇਹ ਚਾਰ ਅੰਗ ਹਨ,
ਉੱਥੇ, ਉਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। 17।

ਸਵਰਗ ਤੋਂ ਆਇਆ ਉਹ ਜੀਵ, ਉਹ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਉੱਚ
ਜਾਤੀ ਵਾਲੇ, ਉੱਚੇ ਗੋਤ ਵਾਲੇ, ਸੋਹਣੇ ਰੰਗ ਰੂਪ ਵਾਲੇ, ਰੋਗ ਰਹਿਤ
ਗਿਆਨਵਾਨ, ਚੰਗੇ ਕੁਲ ਵਾਲੇ, ਮਹਾਨ ਯਸ਼ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ
ਹੁੰਦੇ ਹਨ। 18।

ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਮਨੁੱਖੀ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਕੇ ਵੀ ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਸੁੱਧ
ਕਰਮ ਦੇ ਅਰਾਧਕ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਨਿਰਮਲ ਬੋਧੀ (ਗਿਆਨ) ਦਾ

ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਨ। 19।

ਉਪਰਲੇ ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਦਰਲਭ ਜਾਣ ਕੇ ਸਾਧੂ ਸੰਜਮ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤਪਸਿਆ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਸਵਤ ਸਿੱਧ ਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। 20।

“ਅਜਿਹਾ ਮੌਖਦਾ ਹਾਂ।”

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਗਾਥਾ 4

ਚੂਰਨੀ ਅਤੇ ਬਿਹਦਵਿਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਖੱਤਰੀ ਸ਼ਬਦ ਬਾਹਮਣ ਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਆਦਿ ਉਚ ਜਾਤਾਂ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚੰਡਾਲ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਨਿਸਾਧ ਬਿਪੰਚ ਆਦਿ ਨੀਚ-ਜਾਤਾਂ ਤੇ ਬੁਕਸ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਸੂਦ ਵਿਦੇਹ ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੈ। ਸ਼ਬਪੰਚ ਦੇ ਕੰਮ, ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਮਨੁਸਮਿੜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

1. ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿਣਾ।
2. ਟੁੱਟੇ ਛੁੱਟੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਵਿਚ ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ।
3. ਮਰੇ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ।
4. ਲੋਹੇ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਪਹਿਨਣਾ।

ਕੱਤੇ ਤੇ ਗਧੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਹਨ। 10-51, 52

ਧਾਰਮਿਕ ਯੱਗ ਤੇ ਜਲਸਿਆਂ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੋਲਣਾ ਮਨੁ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੱਪਰ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਭੋਜਨ ਦੇਣ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਦੀ ਮਨਾਈ ਹੈ। (53-54)

ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਕੌਦੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੇਣਾ ਤੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਆਦਿ ਉਤਾਰਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਹਨ।

ਸੂਦ ਦਾ ਕੰਮ ਘੋੜੇ ਦੇ ਸਾਰਬੀ ਹੋਣਾ, ਵਿਦੇਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਮਹਿਲਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਧ ਦਾ ਕੰਮ ਮੱਛੀ ਮਾਰਨਾ ਹੈ। (47,48)

ਗਾਥਾ 14

ਯਕਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਨੀਵੀ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਹੈ। ਮਹਾਸੁਕਲ ਦੇ ਦੋ ਅਰਥ ਹਨ - ਮਹਾਸੁਕਲ (ਚੰਦ ਤੇ ਸੂਰਜ) ਅਤੇ ਮਹਾਸੁਕਰ (ਬਲਦੀ ਅੱਗ)

ਗਾਥਾ 15

ਪੂਰਵ ਸ਼ਬਦ ਜੈਨ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। 84 ਲੱਖ ਸਾਲ ਨੂੰ 84 ਲੱਖ ਸਾਲ ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੋ ਸੰਖਿਆ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਪੂਰਵ ਹੈ।

ਅਰਥਾਤ $8400000 \times 8400000 = 70,5600000000000$

(ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਰਤੀ)

ਪੁਰਾਣੀ-ਵਰ्ष ਸਪਤਤਿਕੋਟਿਲਕਾ-਷ਟ ਪੰਚਾਸਤਕੋਟਿਸਹਲ੍ਕਪਰਿਮਿਤਾਨਿ
ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ :

ਗਾਥਾ 17

ਸੁਤ : ਵਰਗ 1/4

ਕਾਮ ਸੰਕਧ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ - ਕਾਮ ਅਰਥਾਤ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗਾਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ, ਰੂਪ ਆਦਿ ਪੁਦਗਲਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ। ਭਾਵ ਭੋਗ-ਵਿਲਾਸ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧਨ। (ਆਚਾਰੀਆ ਨੇਮੀ ਚੰਦ ਦੀ 'ਸੁਖ ਬੋਧ ਟੀਕਾ')

ਦਾਸ ਦਾ ਅਰਥ ਨੋਕਰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਖਰੀਦਿਆ ਹੋਇਆ ਆਦਮੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਛੁੱਟੀ। ਦਾਸ ਛੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਖੇ ਗਏ ਹਨ :

1. ਖਾਨਦਾਨੀ
2. ਖਰੀਦੇ ਹੋਏ
3. ਕਰਜਾ ਆਦਿ ਨਾ ਮੌਜੂਨ ਕਾਰਨ, ਦਾਸਤਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।
4. ਅਕਾਲ ਸਮੇਂ ਭੋਜਨ ਆਦਿ ਲਈ ਬਣੇ ਦਾਸ।
5. ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਜ਼ੁਰਮਾਨਾ ਨਾ ਅਦਾ ਕਰਕੇ ਬਣੇ ਦਾਸ।
6. ਕੈਦੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਾਸਤਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।
(ਸ੍ਰੀ ਜਿਨਦਾਸ ਗਣੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਨਸਿਥ ਚੂਰਨੀ'

ਭਾਗ ਤੀਜਾ, ਪੰਨਾ 263, ਭਾਸ਼ਜ-ਗਾਥਾ 3673)

ਮਨੂੰ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਦਾਸ 7 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਖੇ ਗਏ ਹਨ :

1. ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਹਾਰੇ ਹੋਏ।
2. ਭੋਜਨ ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਬਣੇ ਹੋਏ।
3. ਘਰ ਦੀ ਦਾਸੀ ਦੇ ਬੱਚੇ।

4. ਖਰੀਦੇ ਹੋਏ।
5. ਤੋਹਫੇ ਜਾਂ ਭੇਂਟ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਹੋਏ।
6. ਖਾਨਦਾਨੀ
7. ਕਰਜ਼ ਨਾ ਚੁਕਾਉਣ ਕਾਰਨ ਬਣੇ ਹੋਏ।

(ਮਨੂ-ਸਮ੍ਰਿਤੀ 8/415)

ਅਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਧਿਐਨ

ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰੂਪੀ ਡੋਰ ਕਦੇ ਵੀ ਟੁੱਟ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੌਤ ਸਮੇਂ ਧਨ, ਸੰਪਤੀ, ਸੰਬੰਧੀ, ਮਿੱਤਰ ਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗਛਲਤ (ਅਣਗਹਿਲੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਮਾਦ) ਤਿਆਰ ਕੇ, ਸੱਚੇ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਟੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਮਦਾ ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ ਛੱਡ ਕੇ ਅਪ੍ਰਮਾਦ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਚੌਥਾ ਅਧਿਐਨ

ਹੇ ਜੀਵ ! ਤੂੰ ਗਫਲਤ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਕ ਵਾਰ ਟੁੱਟੀ ਉਮਰ ਦੁਬਾਰਾ
ਨਹੀਂ ਚੁੜ ਸਕਦੀ, ਨਾ ਹੀ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ। ਤੂੰ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਕਰ ਕਿ ਜੋ ਹਿੰਸਕ ਤੇ ਗਾਫਲ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਪਾਪਾਂ
ਵਿਚ ਰੁੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਕਿਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਜਾਣਗੇ ? ।।।

ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਅਗਿਆਨ ਕਾਰਨ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਧਨ ਇਕੱਠਾ
ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਪ ਰਾਹੀਂ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਧਨ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮਝਦੇ
ਹਨ, ਉਹ ਮੋਹ ਤੇ ਵੈਰ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਹੋਰ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ
ਮੁੱਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਜੀਵ ਅੰਤ ਵਿਚ ਧਨ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਨਰਕ
ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।।।

ਜਿਵੇਂ ਸੰਕੁ ਲਾਉਂਦਾ ਚੋਰ, ਫੜੇ ਜਾਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਪਾਪ-ਕਰਮਾਂ
ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਫਲ ਇਸ
ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਦਾ
ਫਲ ਭੋਗੇ ਬਿਨਾਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।।।

ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਆਪਣੇ, ਪਰਾਏ ਜਾਂ ਦੋਹਾਂ (ਆਪਣੇ ਤੇ ਪਰਾਏ) ਲਈ
ਜੋ ਸਾਧਾਰਣ ਕਰਮ (ਸਭ ਲਈ ਚੰਗਾ ਕੰਮ) ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਰਮ ਦਾ
ਫਲ ਭੋਗਦੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਤੇ ਪਰਾਏ ਫਲ ਭੋਗਨ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ
ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ
ਕੋਈ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।।।

ਧਨ ਦੇ ਲਈ ਜੋ ਗਾਫਲ ਜੀਵ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ
ਪਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਧਨ ਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦਾ

ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਵਾ ਬੁੱਝ ਜਾਣ ਤੇ ਹਨ੍ਦੇਰੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਤਿ ਮੋਹ ਕਾਰਣ ਜਿਸ ਗਾਫਲ ਜੀਵ ਦਾ ਗਿਆਨ-ਰੂਪੀ ਦੀਪਕ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਨਿਆਂ ਮਾਰਗ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ੧।

ਮੋਹ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਸਮਝਦਾਰ, ਸੰਜਮੀ ਤੇ ਪੰਡਿਤ (ਵਿਦਵਾਨ) ਹਰ ਸਮੇਂ ਜਾਗਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਗਫਲਤ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਮੌਤ ਮਿਤ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੈ ਸਰੀਰ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀਣ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਭਰੰਡ ਪੰਛੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਫਲਤ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਰੀ ਗੁਜ਼ਾਰੇ। ੨।

ਸੰਜਮੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਡਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਧੂ ਚਰਿੱਤਰ ਪ੍ਰਤਿ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੁਚੇਤ ਰਹੇ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਵੀ ਬੰਧਨ ਸਮਝੇ। ਜਦ ਵੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਲਾਭ ਮਿਲੇ, ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੋ, ਅਦ ਗਿਆਨ ਲਾਭ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰੀਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਵੋ। ੩।

ਜਿਵੇਂ ਸਿੱਖਿਅਤ ਤੇ ਕਬਚਧਾਰੀ ਘੋੜਾ ਹੀ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਣਗਹਿਲੀ (ਪ੍ਰਮਾਦ) ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਾਧੂ, ਗਫਲਤ ਰਹਿਤ ਜ਼ਿੰਦਰੀ ਗੁਜ਼ਾਰੇ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਛੇਤੀ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੪।

ਜਿਸਨੇ ਪਹਿਲੀ ਜ਼ਿੰਦਰੀ ਵਿਚ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕੀ ਕਰੇਗਾ ? ਜੇ ਕੋਈ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਆਖੇ, ਕਿ ਉਹ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਆਖਣਾ ਢੂਠ ਹੈ, ਉਮਰ ਦਾ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ, ਪਹਿਲੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਗਾਫਲ ਰਹਿਣ ਕਾਰਣ ਜਦ

ਉਮਰ ਪੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮੌਤ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਉਂਦਾ
ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਥਰਾਤਾਪ ਕਰਨਾ ਪੇਂਦਾ ਹੈ। 9।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ (ਵਿਵੇਕ) ਛੇਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ
ਲਈ ਆਤਮ ਰੱਖਿਅਕ, ਸਮਭਾਵ ਪੂਰਵਕ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ
ਜਾਣ ਕੇ ਭੋਗਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੇ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ, ਗਫਲਤ ਰਹਿਤ
ਹੋ ਕੇ ਘੁੰਮੋ। 10।

ਲਗਾਤਾਰ ਮੋਹ ਗੁਣ (ਰਾਗ-ਦਵੇਸ਼) ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ
ਲੱਗੇ, ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉਲਟ ਵਿਸ਼ੇ
ਵਿਕਾਰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸੰਜਮੀ ਸਾਧੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਲਟ ਵਿਸ਼ੇ
ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਲਿਆਵੇ। 11।

ਵਿਵੇਕੀ ਸਾਧੂ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਣ
ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲ, ਮਨ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣ ਦੇਵੇ, ਕਰੋਧ ਨੂੰ ਸਾਂਤ ਕਰੇ
, ਮਾਨ (ਹੰਕਾਰ) ਨੂੰ ਹਟਾਵੇ, ਮਾਇਆ (ਧੋਖੇ) ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੇ ਤੇ ਲੋਭ ਨੂੰ
ਤਿਆਗ ਦੇਵੇ। 12।

ਜੋ ਆਦਮੀ ਸੰਸਕਾਰ ਰਹਿਤ ਹਨ, ਜੋ ਤੁੱਛ ਹਨ, ਸਾਰ ਰਹਿਤ ਤੇ
ਸ਼ਬਦ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਗੁਲਾਮ ਹਨ,
ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਦੇ ਦਾਸ ਹਨ, ਅਤੇ ਧਰਮ ਰਹਿਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਘ੍ਰੂਣਾ
ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ
ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਾਨ ਹੈ। 13।

ਅਜਿਹਾ ਮੌਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਗਾਥਾ 1

ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ :

ਅੰਗ੍ਰੇਤ ਨਿਕਾਈ, ਸਫ਼ਾ 156

ਗਾਥਾ 3

ਬੇਰ ਗਾਥਾ, ਸਫ਼ਾ 789

ਗਾਥਾ 6

ਭਰੰਡ ਪੰਛੀ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਛੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਗਰਦਨਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਪੇਟ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਕੋਦਦਰਾ ਪ੍ਰਥਮ ਗ੍ਰੀਵਾ:
(ਪੰਚਤਨ੍ਤਰ)

ਕਲਪ ਸੂਤਰ 'ਕਿਰਨਾਵਲੀ' ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਮੂੰਹ ਹਨ।
ਇਕ ਨਾਲ ਉਹ ਭੋਜਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਮੂੰਹ ਆਕਾਸ਼ ਵੱਲ
ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਪੰਛੀ
ਦਾ ਵਰਨਣ ਵਸੁਦੇਵਹਿੰਡੀ ਵਿਚ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਘੋਰ ਮਹੁਰਤ ਤੋਂ ਭਾਵ
ਵੀ ਮਹੁਰਤ (48 ਮਿੰਟ) ਹੀ ਹੈ।

ਅਕਾਮਮਰਨੀਆ ਅਧਿਐਨ

ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਹੈ ਉਨਾਂ ਹੀ ਮੌਤ ਦਾ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਮੌਤ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ।

ਇਹ ਜੀਵ ਕਿੰਨੇ ਵਾਰ ਇਸ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਿਸਿਆ ਹੈ ? ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਆਉਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ, ਜੀਵ ਦਾ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਸੁਧਾਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਮਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ :

1. ਅਕਾਮ-ਮਰਨ (ਅਗਿਆਨੀ ਦੀ ਮੌਤ)
2. ਸਕਾਮ-ਮਰਨ (ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਮੌਤ)

ਇਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਹੈ।